

“Ik schrik er soms van hoe conservatief de generatie na mij is”

“Ik ben *Valentina* en ik kan heel goed pianospelen.” Met dat understatement opent *Valentina Tóth* haar debuutshow *Wildbloei*. Haar carrière leest als een sprookje: wonderkind aan de klassieke piano wordt cabaretière, rijgt de vijfsterrenrecensies in Nederland aaneen en wil nu Vlaanderen veroveren.

Rood gestifte lippen, rode haren, een porseleinen poppengezicht. Zo lieflijk en voorzichtig als ze spreekt, zo fel en groots speelt ze op scène in *Wildbloei*, een ode aan de hysterische vrouw. “In het dagelijkse leven ben ik totaal niet hysterisch, maar op het podium ontbind ik graag mijn duivels”, zegt *Tóth* lachend. In dat conflict vechten een stugge Friese jeugd met temperamentvolle Hongaarse roots.

Tóth (30) woont al enkele jaren in Gent met haar vriend, de acteur Lucas van der Vegt. Voor beiden was het al een boerenjaar. Hij werd geselecteerd met de theatervoorstellingen *Gruis/aan de twijfel* en *Up your ass* voor het Theaterfestival in Vlaanderen. Zij staat op het Nederlands Theater Festival en werd genomineerd voor de Neerlands Hoop, dé cabaretprijs voor beste debuut. Ze heeft net een tour van 70 voorstellingen achter de kiezen en een tournee van nog eens 78 lonkt volgend seizoen.

“Kom maar eens langs op ’t platteland

In ’t mooiste dorp van Nederland

Maar pas wel op, het lukt je nooit

Je krijgt de Friezen nooit ontdood”

(uit ‘Diep Fries dorp’)

Tóth groeide op in Aldtsjerk, nabij Leeuwarden. “Een typisch Fries dorpje: 606 inwoners en iedereen weet van iedereen. Mijn ouders zijn zelf niet van Friesland afkomstig en werden dus als ‘de Hollanders’ bestempeld. Ik groeide op tussen de boerenkinderen als de vreemde eend in de bijt, de enige die iets creatiefs deed en vooral studeerde, kortom die niet cool was. Ik werd veel gepest, in die mate dat ik de laatste maanden van het zesde leerjaar niet meer naar school ging. Het was heftig ... Nu zijn ze in het dorp trots op me, maar het heeft toch erg op mij ingehakt. Hoe hard kinderen kunnen zijn, hoe hard een gemeenschap kan zijn.”

“Geborgenheid is fijn maar ook heel verstikkend. Misschien voel ik me daarom goed in Gent: de stad heeft het juiste formaat en een open mentaliteit. Toen ik in Brussel studeerde, vond ik dat aanvankelijk zo’n coole superdiverse grootstad, maar op de duur zag ik vooral de armoede, de miserie en had ik het gevoel dat er niets veranderde. Natuurlijk is verhuizen geen oplossing, het is de ogen sluiten, maar het stemde me zo moedeloos.”

In Gent richtte *Tóth* een eigen koor op in de theaterwerkplaats Kazematten. Iedereen, jong en oud, is er welkom om eens per maand te komen zingen. “Het is hartverwarmend om te merken hoe samenzang mensen verbindt. We zingen vaak klassiek maar evengoed Oost-Europese volksliederen.” *Tóth* heeft zelf Hongaarse roots. “Mijn opa was Hongaars en studeerde in Nederland toen de Hongaarse Revolutie uitbrak. Hij heeft toen mijn oma, die half Hongaars, half Nederlands was, ontmoet en is niet meer teruggekeerd.”

Volgens sommigen bestaat er zoiets als een Hongaarse ziel, weemoedig en temperamentvol, zoals de muziek van Bartók. "Mijn vader zegt dat hij mijn opa ziet in de passie waarmee ik op het podium sta." Tóth bracht als klassiek pianiste enkele cd's met Hongaarse muziek uit. Iets waar ze nu wat beschaamd op terugkijkt. "Het voelt oneerlijk: de pianiste die teruggaat naar haar roots, of dat was toch het verkooppraatje. Ik wou dat ik die oude opnames van het internet kon verwijderen. Het strookt niet meer met wie ik ben."

'The sound of music'

Het spreekt nochtans tot de verbeelding. Tóth, het wonderkind dat op haar vijftiende in Carnegie Hall in New York optrad. Zelf minimaliseert ze. "Ik ben op mijn negende begonnen met piano en ik was er toevallig goed in. Of ik het graag deed? Het is moeilijk om mijn herinneringen te vertrouwen, omdat ik mezelf wijsmaakte dat dat mijn grote droom was en daarin ook werd gestimuleerd door mijn omgeving, maar ...," ze zwijgt even, "... ik heb onlangs een dagboekje teruggevonden van toen ik een jaar of tien was waarin ik had geschreven 'ik heb zo veel uren aan de piano geoefend' en tussen haakjes had ik gezet 'stom vervelend' en daarna weer doorgekrast en geschreven 'superleuk'. Alsof ik van mezelf niet anders mocht denken. Het zijn rare mechanismen: hoe je je eigenwaarde ontleent aan de appreciatie van anderen."

"Mensen zeggen soms: 'Dat moet toch heerlijk geweest zijn, zo jong optreden in de bekendste concertzaal van New York?' Eerlijk? Ik herinner me vooral hoe gestresseerd ik was en hoeveel ik heb gehuild voor ik op moest. Ik heb toen één klein foutje gespeeld en was bang dat ik iedereen ontgoocheld had. Nee, het is zeker niet mijn fijnste herinnering."

Toch trok Tóth na de middelbare school naar het Conservatorium in Den Haag om klassieke piano te studeren. Het besef dat dat niet haar weg was, werd steeds groter. "Ik had als kind in *The sound of music* gespeeld. Ik was een onrustig meisje, maar in die periode sliep ik als een roos. In Den Haag ging ik bij een amateurtheatergroep. Jezelf overgeven aan een personage, lelijk mogen doen en letterlijk uit de toon vallen. Het voelde zo vrij dat ik wel aan mezelf moest toegeven: eigenlijk wil ik theater doen. Door anderen te spelen, heb ik mezelf gevonden. En dat gevoel is nooit overgegaan. Heerlijk toch?"

Ze ging weg uit Nederland en combineerde de toneelopleiding aan het Ritcs met piano aan het Brusselse conservatorium. "Ik heb als een monnik geleefd tijdens mijn studie, maar het is niet dat ik met veel zelfvertrouwen mijn theateropleiding heb afgemaakt. Ik was aangenomen ondanks 'te braaf en beleefd', en het Ritcs voelde toen niet altijd als een veilige omgeving voor mij." Twee vrouwelijke gastdocentes haalden haar uit haar schulp. Actrice Ineke Nijssen, die grotesk spel doceerde, en operazangeres Eurudike De Beul. "Ik heb lang gedacht dat ik niet kon zingen, maar dankzij haar heb ik mijn stem ontdekt", zegt Tóth, die in *Wildbloei* ontzag wekt door de aria 'De koningin van de nacht' uit Mozarts *Toverfluit* te zingen.

"Ondanks die vreselijke nacht

Da da da da

Heb jij mijn bloempje niet geknakt

Da da da da

Ik ben gebroken in de knop

maar ik sta in volle bloei"

(Uit 'Gebroken in de knop')

“Na mijn opleiding heb ik lang gezocht naar wat mijn plek in het theater kon zijn”, vertelt *Tóth*, die onder meer in *Voorjaarsontwaken* van het jonge gezelschap Wolf Wolf speelde. “Ik wou graag een solo maken, dus gaf ik mezelf een schop onder de kont en schreef me in voor het Amsterdams Kleinkunstfestival.” Ze won in 2022 zowel de jury- als de publieksprijs. “Door die wedstrijd heb ik geleidelijk durven bouwen aan een avondvullende show. Tijdens de eerste ronde had de jury me ‘een hysterische vrouw’ genoemd, dus toen ik naar een rode draad voor mijn programma zocht, dacht ik: nou, dan krijgen ze een hysterische vrouw!”

Zeven zelfs, want in *Wildbloei* passeren zeven ‘hysterische vrouwen’ de revue: van de strenge matrone-pianolerares (“nog zo’n traumaatje”) over de aangerande dronken vrouw (een fingerwijzing naar voormalig voetballer Johan Derksen, die op tv pochte dat hij ooit een uitgetelde vrouw met een kaars penetreerde), tot de Spaanse furie Esmeralda, die het slachtoffer werd van de toeslagenaffaire (door foutieve terugvorderingen met kinderbijslag raakten veel Nederlandse gezinnen in de schulden). “*Wildbloei* mag dan een ode aan de hysterische vrouw zijn, de personages die ik speel, zijn in feite geen hysterische vrouwen. Ze worden hysterisch gemaakt: door de blik van de ander, of door de omstandigheden waarin ze belanden. En ze breken ook uit en dat vergt lef. Ik heb mezelf zo vaak klein gevoeld ...”

Tóth verwijst naar de bodyshaming waarmee ze te maken kreeg en soms nog krijgt. “Ik heb al heel mijn leven een moeilijke relatie met mijn lichaam, maar ik ben er ook meermaals op geweest. Aan het Ritcs zei een docent waar iedereen bij was: ‘Je bent wel de molligste van de klas, hè’. Op dat ogenblik was ik nog niet sterk genoeg om daarop te reageren, dus je lacht mee. Wellicht is het een onbewust mechanisme: als je niet voldoet aan het schoonheidsideaal probeer je op een andere manier in de gunst te komen, bijvoorbeeld door grappig te zijn.”

“Het gaat nu beter met me, omdat ik het in de ogen heb durven kijken”, zegt *Tóth*, die aan het einde van haar show een burleske act doet waarmee ze haar criticasters lik op stuk geeft. “Het is niet niks, in een zaaltje in pakweg Roosendaal je borsten laten zien aan een publiek van 50-80-plussers. Ik was enorm bang om het te doen, maar nu voelt elke avond als een bevrijding. Al blijven sommige reacties van het publiek me choqueren. Oude mannen die denken dat die striptease een uitnodiging is om aan mijn kont te zitten. Maar ook veel vrouwen die achteraf de behoefte voelen om aan mij te zeggen: ‘Leuke voorstelling, maar dat einde gaat me te ver, hoor’. Het zijn zulke reacties die me nog meer overtuigen om dit te doen.”

“Het cabaret is nog een erg conservatief wereldje, zeker in Nederland. De theaterscene in Vlaanderen past beter bij mij. Het Nederlands theater doet soms ‘Amerikaans’ aan, alles is zo gepolijst. Acteurs die afstuderen in Nederland zijn ook écht goede acteurs. In Vlaanderen weet niemand hoe het juist moet en dat laat net veel meer experiment toe”, lacht *Tóth*.

Instagram-activisme

In haar show vertelt *Tóth* over een schnabbel bij de Rotary Club in de ITA (Internationaal Toneel Amsterdam) die fout liep. De programmator van het theater wou dat ze geen kritische scènes bracht, alleen “een fijn ariaatje met wat piano”. *Tóth* weigerde. “Ik wil mezelf niet verloochenen. Ik voel me soms in een kramp schieten als ik mijn speellijst of een recensie post op Instagram. Voor mijn carrière moet ik mezelf wel in de kijker plaatsen, maar in het licht van alle dingen voelt het soms zo triviaal.”

"Ik was altijd allergisch voor dat Instagram-activisme, omdat ik dat lui vond. Maar als je de kans krijgt om je stem te laten horen, wil ik dat ook doen. Alleen vind ik mezelf nog vaak te laf daarin." Op Instagram liet ze zich wel al kritisch uit over het kabinet-Wilders en de omvolkingstheorie (het idee dat de 'eigen witte' cultuur vervangen dreigt te worden door een niet-westerse). "Ik maak me zorgen. Het worden barre tijden, voor de cultuursector en in veel facetten van de samenleving." Tóth speelde met enkele Gentse collega-acteurs als Titus De Voogdt mee in het filmtheater *Edelweisspiraten* van Alexander Deprez, dat expliciet refereert aan de gevaren van extreemrechts en ook de positie van de vrouw daarin. "Ik schrik er soms van hoe conservatief de generatie na mij is. Neem nu die populariteit van de tradwives, de socialemediahype die de vrouw aan de haard idealiseert. Ik vind dat heel eng, maar ik snap dat jonge meisjes daardoor aangetrokken worden, omdat het een rust biedt om niks méér te hoeven ambiëren."

"Je dacht steeds: eerst een echte baan

En daarnaast fucking hard

blijven gaan

En grote vragen die zijn voor later

Nu ben je te laat, je stelde geen daad"

(Uit 'Dat is voor later')

Tóth schreef voor de *Avond van de kleinkunst*, een gala dat het Nederlandse cabaret eert, een vervolg op Stef Bos' bekende nummer 'Is dit nu later' en titelde het 'Dat is voor later'. "Het gaat over hoelang je belangrijk keuzes voor je uit kunt blijven schuiven. Ik ben net dertig geworden. Wat met kinderen? Ik heb endometriose, waardoor de kans om zwanger te raken kleiner is, dus ik voel me nog meer gedwongen om daarover na te denken. Zal het allemaal te rijmen zijn met mijn ambities?"

"Ik wil ooit graag in Carré staan, maar ik wil ook een damedy voor televisie maken en in het Engels spelen op de Edinburgh Fringe. Op mijn bek gaan op het podium boezemt me geen angst meer in. Als ik flop, dan haal ik er wel een goed verhaal uit. Dat heb ik wel geleerd. Dingen hoeven niet meer zo harmonieus te zijn, in de dissonanten schuilt vaak de schoonheid."

Wildbloei, op 4 en 5 augustus op Theater aan Zee, Oostende. Volgend seizoen op tournee.
www.valentinatoth.nl

Liv Laveyne